

Blauwdruk voor het (t)Huis voor figurentheater

→ Haalbaarheidsonderzoek

In 2005 startte Het Firmament² met het haalbaarheidsonderzoek naar het (t)Huis voor figurentheater, met volledige titel *Het bouwplan van Het Paradijs, het onderzoek naar de behoefte, de wenselijkheid en de haalbaarheid van een (t)Huis voor het figurentheater*. Het haalbaarheidsonderzoek tekent het voorbereidende traject uit voor de uitbouw van een (t)Huis voor figurentheater dat een hernieuwde aandacht schenkt aan het figurentheatererfgoed in Vlaanderen, en een voortrekkersrol speelt om dit waardevolle erfgoed op de (internationale) kaart te zetten.

Het haalbaarheidsonderzoek wordt uitgevoerd in drie fasen. Voor elke afzonderlijke fase werd binnen het Erfgoeddecreet een subsidieaanvraag ingediend als ontwikkelingsgericht project met het oog op de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed.

FASE 1

In de eerste fase van het haalbaarheidsonderzoek werden de verwachtingen, behoeften, noden en wensen van de brede figurentheatersector in kaart gebracht aan de hand van mondelinge en schriftelijke interviews. Het eindresultaat van fase 1 was een lijvig onderzoeksrapport waarin drie beleidsaanbevelingen werden geformuleerd, die hieronder worden gepresenteerd.³

Beleidsaanbeveling 1: inventarisatie en selectie

“De overheid dient middelen en instrumenten aan te reiken om de ‘figurentheatercollectie Vlaanderen’ in kaart te brengen.”

“Op basis van dit inventarisatiewerk moet werk gemaakt worden van het definiëren van het ‘repertoire’ van het figurentheater.”

Beleidsaanbeveling 2: ontsluiting, gebruik en opleiding

“Verder onderzoek is vereist om een aanzet tot een concreet ontsluitingstraject uit te werken.”

“De opleiding tot figurentheatermaker dient op de verschillende doelgroepen te worden afgestemd.”

Beleidsaanbeveling 3: organisatie van de sector. Wie doet wat?

“Overleg tussen de verschillende steunpunten en de koepelorganisatie voor het figurentheater dient tot een betere samenwerking en taakafbakening te leiden.”

De planning voor de tweede fase van het haalbaarheidsonderzoek werd uitgewerkt op basis van deze beleidsaanbevelingen.

*Tentoonstelling Bedverhalen in het kasteel, Theater Froe Froe
Foto: Rudy Gadeyne. © Het Firmament*

HAALBAARHEIDSONDERZOEK FASE 2

REGISTRATIE VAN HET FIGURENTHEATERERFGOED

Het startschot voor de tweede fase van het haalbaarheidsonderzoek werd gegeven op 1 oktober 2007. Het eerste thema van de tweede fase volgde het spoor van de beleidsaanbeveling op het gebied van inventarisatie/registratie. Een eerste belangrijk doel betreffende registratie was het uitwerken van een gepaste methode. In dit verband werd beslist om in eerste instantie te registreren op (deel)collectieniveau, om zo sneller tot een algemeen overzicht te komen. Op basis van deze collectieregistratie kan later beslist worden voor welke collecties het interessant is om over te schakelen op objectregistratie, waarbij elke object afzonderlijk wordt benaderd.

Verder werd beslist dat bij deze collectieregistratie aandacht moet zijn voor alle aspecten van het figurentheatererfgoed, zoals bijvoorbeeld theaterpoppen, rekwisieten, decors, affiches, beeld- en geluidsfragmenten, speelteksten, technische fiches, programma's, schetsen, boekhouding, administratie, correspondentie, enzovoort. Er moet echter eveneens oog zijn voor immateriële elementen als verhalen, tradities, gebruiken en spel- en maaktechnieken. De invalshoek is dat objecten in zekere zin slechts bestaan dankzij het weefsel van verhalen en gebruiken om hen heen. Cultureel erfgoed is immers altijd gericht op de (her)beleving van cultuurwaarden en dus per definitie immaterieel.⁴

Als eerste stap om een professionele registratie mogelijk te maken werd de AM-MovE thesaurus⁵ aangevuld met termen specifiek voor het poppen- en figurentheater. Deze uitgebreide thesaurus is geënt op de Nederlandse AAT⁶ en werd al gebruikt voor de registratie van de collecties van het Huis van Alijn en het MAS.

Vervolgens werd een enquête verstuurd naar alle poppen- en figurentheatergezelschappen in Vlaanderen om de benodigde gegevens voor collectieregistratie op te vragen. Op deze manier werden ondertussen de gegevens van vijftintig gezelschappen in kaart gebracht, ongeveer een vierde van het totaal aantal gezelschappen. Het figurentheatererfgoed beheerd door deze gezelschappen kwam ruwweg neer op de volgende aantallen – het archief van Het Firmament werd eveneens meegeteld:

- > 3.200 theaterpoppen;
- > 1.600 rekwisieten;
- > 350 decors;
- > 60 meter productiearchief;
- > 50 meter zakelijk archief.

Dit is een aanzienlijke hoeveelheid materiaal, en het uiteindelijke totaal zal hiervan een veelvoud zijn. In de derde fase van het haalbaarheidsonderzoek wordt de deelcollectieregistratie afgerond en aangevuld met mondelinge bevragingen. De verkregen resultaten worden ingevoerd in de Archiefbank Vlaanderen.⁷

HET (T)HUIS CONCREET

Het tweede thema van fase 2 volgde het spoor van de beleidsaanbeveling rond ontsluiting, gebruik en opleiding. Dit gebeurde door de plannen voor het (t)Huis te concretiseren en aldus bij te dragen aan de ontwikkeling van een concreet ontsluitingstraject. Aan de hand van overlegmomenten en een focusgroep werden de kernfuncties van het (t)Huis bepaald, met name de geheugenfunctie, de ontmoetingsfunctie en de presentatiefunctie.

In het kader van de geheugenfunctie wil het (t)Huis bijdragen aan een betere bewaring van het figurentheatererfgoed, met daarbij oog voor alle mogelijke dragers. Zowel de figurentheatersector als het brede publiek moet via het (t)Huis relevante informatie kunnen terugvinden betreffende figurentheater. De ontmoetingsfunctie duidt op het stimuleren van 'glokale' ontmoetingen tussen figurentheatermakers. Het doorgeven van kennis, vaardigheden en expertise staat hierbij centraal. De presentatiefunctie draait rond het presenteren van het figurentheatererfgoed aan een breed publiek, en het bijdragen aan de bekendheid van het medium in het algemeen. Hierbij wordt op zoek gegaan naar kruisbestuivingen met andere media. Het (t)Huis ondersteunt en genereert praktijken en projecten rond figurentheatererfgoed om zo het figurentheatererfgoed levend te houden.

De drie kernfuncties staan ten dienste van de erfgoedgemeenschap voor het figurentheater. Het (t)Huis voor figurentheater moet in deze erfgoedgemeenschap een zeer actieve rol spelen door (inter)actie op permanente basis te stimuleren en te voeden. De zogenaamde 'levende dragers' maken de kern uit van de erfgoedgemeenschap voor figurentheater. Levende dragers zijn typerend voor het poppen- en figurentheater omdat vele poppenspelers of -makers quasi eigenhandig een theater hebben opgestart, en aldus beschikken over unieke kennis, expertise, vaardigheden en verhalen. Deze worden vaak overgedragen van persoon op persoon, en niet zelden binnen eenzelfde familie.

Rekening houdende met de drie kernfuncties werd de positionering van het (t)Huis bepaald binnen het Cultureel-erfgoeddecreet, namelijk als landelijk expertisecentrum voor figurentheater. Een expertisecentrum sluit perfect aan bij de kerntaken die het (t)Huis moet uitoefenen, meer bepaald de doorstroom

*Tentoonstelling Bedverhalen in het kasteel, Marionettentheater De Nar – collectie Dieter Vanoutrive
Foto: Rudy Gadeyne. © Het Firmament*

*Tentoonstelling Bedverhalen in het kasteel, Marionettentheater Nele – collectie Het Firmament
Foto: Rudy Gadeyne. © Het Firmament*

van (internationale) kennis en expertise, de zorg voor het figurentheatererfgoed en de ontsluiting ervan. Ook voor de uitbouw van de erfgoedgemeenschap voor figurentheater en het inspelen op de UNESCO-richtlijnen biedt een expertisecentrum een veelheid aan mogelijkheden.

EEN (INTERNATIONAAL) UNIEK INITIATIEF

Een voordeel van het figurentheatererfgoed is dat het opnieuw gebruikt kan worden in een ‘performance’ (voorstellingen, interactieve tentoonstellingen, toonmomenten van workshops, ...). De Amerikaanse performancewetenschapster Diana Taylor stelt dat performances “functioneren als een vitale act van transfers.”⁸ Ze laten het overdragen van sociale kennis, geheugen en een gevoel van identiteit toe. Performances laten toe figurentheatererfgoed te presenteren op een wijze die zeer nauw aansluit bij de dagelijkse figurentheaterpraktijk. Oude en nieuwe technieken kunnen bijvoorbeeld samen worden gebruikt in eenzelfde voorstelling, traditionele elementen kunnen een hedendaagse invulling krijgen, of een oude theaterpop kan een nieuwe bestemming krijgen.

Door het figurentheatererfgoed op verschillende manieren in te zetten in een performance kan op zoek gaan worden naar alternatieve manieren om het figurentheatererfgoed te (re) presenteren. In buitenlandse instellingen voor figurentheatererfgoed zijn relatief statische museale presentaties immers de norm. Dit strookt niet met de eigenheid van het medium, waarbij beweging centraal staat: aan de hand van beweging wordt de illusie gecreëerd dat een voorwerp zelfstandig leeft.

Het haalbaarheidsonderzoek tekent het voorbereidende traject uit voor de uitbouw van een (t)Huis voor figurentheater dat als expertisecentrum fungeert voor de (erfgoed)gemeenschap en daarbij aansluitend drie belangrijke functies opneemt voor het figurentheatererfgoed: de geheugen-, ontmoetings- en presentatiefunctie.

Met dit ‘ontwikkelingsgericht project’ wordt ingespeeld op de grote mogelijkheden die het figurentheatererfgoed in Vlaanderen biedt. De nodige traditie en knowhow is aanwezig, evenals uitgebreide collecties en archieven. Ook vandaag zijn in Vlaanderen meer dan honderd poppen- en figurentheaters actief, zowel gesubsidieerde als niet-gesubsidieerde gezelschappen. Tot op heden wordt dit grote potentieel echter onvoldoende benut, en krijgt het rijke figurentheatererfgoed te weinig aandacht. Vlaanderen is ten opzichte van zijn buurlanden dringend toe aan een inhaalbeweging. De bereidheid van de figurentheatersector om aan deze remonte mee te werken is bijzonder groot, zoals vastgesteld in de eerste fase van het haalbaarheidsonderzoek.⁹

Maar er kan meer worden gedaan dan enkel bijbenen: er ligt voor Vlaanderen meteen de kans een nieuw en uniek initiatief op te starten. Door de uitbouw van het (t)Huis voor figurentheater kan Vlaanderen een voorbeeldfunctie vervullen in de wereld, en dit niet enkel wat betreft het figurentheatererfgoed, maar eveneens op het gebied van het immaterieel erfgoed. De tijd is rijp, de (internationale) mogelijkheden zijn aanwezig en de Vlaamse figurentheatersector staat meer dan klaar.

Het Firmament
(t)Huis voor figurentheater in Vlaanderen
Frederik De Merodestraat 65
2800 Mechelen
T 015 34 94 36
contact@hetfirmament.be
www.hetfirmament.be

*Tentoonstelling Bedverhalen in het kasteel, Theater Pili-Pili
Foto: Rudy Gadeyne. © Het Firmament*

- 1 Simon SMESSAERT is onderzoeker bij Het Firmament
- 2 Het Firmament is erkend binnen het Decreet Volkscultuur als koepelorganisatie voor het figuren-, poppen- en objectentheater in Vlaanderen
- 3 Het volledige onderzoeksrapport van de eerste fase, evenals een synopsis in het Engels en het Nederlands is te downloaden op de website van Het Firmament, sectie onderzoek: www.hetfirmament.be/content/view/199/135.
- 4 Joris CAPENBERGHS, 'De kunst van het erven: tastbaar en immaterieel erfgoed', in: Roger DILLEMANS & Annick SCHRAMME (red.), *Wegwijs Cultuur*. Leuven, Davidsfonds, 2005.
- 5 Thesaurus van de Antwerpse en Oost-Vlaamse Musea, zie: www.museuminzicht.be/public/musea_werk/thesaurus/index.cfm.
- 6 Art & Architecture Thesaurus, zie: www.aat-ned.nl.
- 7 Zie: www.archiefbank.be.
- 8 Diana TAYLOR, *The archive and the repertoire. Performing Cultural Memory in the Americas*. Durham/London, Duke University Press, 2003.
- 9 Uit de resultaten van de eerste fase bleek dat 76 % van de bevroegden uit de figurentheatersector de uitbouw van een (t)Huis voor figurentheater wenselijk tot zeer wenselijk achtte.